INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

NATURA, ÚS O ABÚS? (2018-2019)

Pròleg dels coordinadors

RAMON FOLCH, JOSEP PEÑUELAS i DAVID SERRAT

© 2019, Institut d'Estudis Catalans
Carrer del Carme, 47. 08001 Barcelona

© Dels autors dels pròleg

Text revisat lingüísticament pel Servei de Correcció Lingüística de l'IEC

ISBN: 978-84-9965-457-7

Natura, ús o abús? (2018-2019)

Presentació

Corria l'any 1973, quan l'ornitòleg Joaquim Maluquer i Sostres va proposar al Consell Directiu de la Institució Catalana d'Història Natural (ICHN), que feia poc que havia reprès l'activitat, de fer una obra que recollís els problemes de la nostra natura, els problemes del medi físic i biològic on els ciutadans dels Països Catalans desenvolupem les nostres activitats. La idea va seduir Ramon Folch i Guillèn, que es va encarregar de posar fil a l'agulla i, en un parell d'anys, va projectar, convocar, encarregar, fer, revisar i editar la primera edició de l'obra *Natura, ús o abús? Llibre blanc de la gestió de la natura als Països Catalans*, publicada per l'Editorial Barcino l'any 1976, i que consta com a número 9 de la col·lecció «Memòria» de la ICHN. L'obra va ser reeditada i ampliada el 1988, i totes dues edicions, exhaurides des de fa temps, estan annexades en aquesta obra i poden ser consultades en obert, gràcies a la generositat de l'Editorial Barcino, gestionada actualment per la Fundació Carulla.

Hi van col·laborar vuitanta-dues persones, quaranta-quatre de les quals eren membres de la ICHN —la majoria eren biòlegs, i uns pocs, geòlegs. El contingut de les dues edicions estava dividit en quatre grans apartats:

I. «Bases ecològiques per a una gestió de la natura», sota la responsabilitat de Ramon Margalef (i com que el que va dir el gran mestre fa més de quaranta anys encara és vigent, també ho trobareu incorporat en l'article que signa Jaume Terradas).
II. «Característiques i problemes generals de la natura als Països Catalans», amb aportacions de trenta-tres autors.
III. «Espècies o grups amenaçats. Zones amenaçades o conflictives», amb aportacions de vint-i-sis autors, que en la segona edició es va titular «Espècies i sistemes naturals amenaçats o conflictius».
IV. «Per una gestió de la natura als Països Catalans», que van redactar Ramon Folch, Francesc Gurri, Lluís Paluzie i Jaume Terradas.

A la dedicatòria d'ambdues edicions es manifesta la voluntat que tenia aquesta publicació: «Al país, amb l'esperança d'ésser-li útils.» Podem, amb orgull, donar fe que així ha estat. Només cal constatar que d'entrada va servir com a document de treball per a l'àmbit d'ordenació del territori del Congrés de Cultura Catalana, que ha guiat la majoria de les polítiques de protecció de la natura (malauradament insuficients) que s'han dut a terme als nostres països, i només s'ha de veure la gran coincidència entre els parcs i les zones del Pla d'Espais d'Interès Natural (PEIN) aprovades l'any 1993 i les propostes de zones a protegir que s'hi feien.

Fa un temps, per iniciativa de la Secretaria Científica de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC), ens vam trobar en Ramon Folch, en Josep Peñuelas i en David Serrat, per analitzar com les noves circumstàncies derivades dels canvis que hi ha hagut en la nostra societat i globalment han generat nous reptes. Aquests nous reptes fan imprescindible analitzar la vigència de les propostes plantejades llavors, constatar-ne l'obsolescència d'algunes, veure la possibilitat d'adaptar-ne d'altres i proposar-ne de noves. Amb aquests objectius, un dia del mes de desembre del 2016, vam convocar membres de l'IEC i socis de la ICHN que havien col·laborat en les edicions anteriors i també especialistes per als quals aquesta

publicació havia estat un referent. Així es va decidir que calia repetir l'experiència, mantenint alguns apartats i afegint-ne de nous.

Calia buscar experts per a actualitzar les diferents àrees i definir-ne de noves, derivades principalment de l'increment demogràfic i de l'ús de recursos materials i energètics, dels canvis ambientals resultants, de les mesures de mitigació i adaptació a aquests canvis, i dels canvis legislatius i del seguiment de la seva aplicació.

Cercàvem noves idees sobre com avançar perquè el nostre planeta —i, més concretament, el nostre medi natural— conservi unes propietats habitables per als nostres successors, i perquè els nostres representants polítics, governants i tot el poble en general tinguin unes bases sòlides on recolzar les seves propostes, evitant sempre que es pugui, la demagògia d'unes visions que poden semblar molt legítimes en un moment determinat, però totalment irresponsables per al futur del medi natural i, de retruc, per al nostre futur com a humans habitants del planeta. Si no hi ha uns objectius i una idea clara d'on anar a parar, cap vent és favorable.

Per a dur a terme tota aquesta feina necessitàvem un bon naturalista que coordinés totes les accions i actués com a secretari de redacció, una feina que en les dues primeres edicions havia fet majoritàriament Ramon Folch. Les propostes van anar confluint en l'àmplia experiència de Josep Germain, que sortosament va acceptar-ho i se n'ha encarregat.

Aquí, us presentem la nova edició, en format web, de *Natura, ús o abús? (2018-2019)*, que vol posar data a les propostes que s'hi fan, com una referència i estímul perquè en un futur es repeteixi el treball, i que manté l'interrogant en el títol, malgrat que molts opinen que hauríem de liquidar aquesta qüestió perquè el que es fa actualment ja és un abús.

Després d'uns primers capítols introductoris generals sobre les bases ecològiques per a la gestió de la natura de Jaume Terradas i dels balanços econòmics i la patrimonialització ambiental de Ramon Folch, els tres primers capítols analitzen els diferents usos que s'estan fent del territori i les necessitats generades per l'increment de població i els seus canvis d'activitats tant socioeconòmiques com de lleure. El quart capítol analitza els diferents components de la natura —la geologia, els sòls, l'aigua, la vegetació, la fauna, el clima—, les seves característiques, l'ús que se'n fa i els problemes que plantegen les seves capacitats —o incapacitats— de resiliència. En el cinquè es passa llista de les mesures de gestió i protecció de què disposa actualment la nostra societat, el grau d'acompliment i les propostes a curt i a mitjà termini, tant per als espais naturals protegits com per a les espècies protegides o amenaçades. Amb un capítol sisè dedicat a l'economia de la natura, es passa a un setè capítol, en què es posa en relleu la governança del patrimoni natural i la biodiversitat, tant pública com per part d'empreses i organitzacions. Els dos darrers capítols analitzen l'estat de la recerca i la formació i l'educació ambientals, així com la petjada ecològica.

Els capítols, que han estat redactats per tots els col·laboradors de manera desinteressada, ens presenten la natura no només des del punt de vista dels naturalistes, sinó també des d'un enfocament ambiental i social més ampli. Una altra de les novetats és que és un treball propositiu, orientat a l'acció.

Aquesta part propositiva serà la base per a organitzar unes sessions de debat obertes a la participació de tots els actors interessats. Posteriorment, està previst redactar i publicar una síntesi de tots els articles a manera de conclusions, perquè sigui d'utilitat per a la comunitat científica i per a la societat en general.

Amb la finalitat que les aportacions tinguin una visibilitat internacional, s'hi ha inclòs un breu resum en anglès de cada article.

Les imatges que il·lustren l'espai web ens han estat cedides gentilment per la ICHN i corresponen al seu arxiu fotogràfic de «les sortides naturalistes» que duen a terme.

Permeteu-nos que manllevem les paraules de l'enyorat Ramon Margalef, de qui aquest any se'n commemoren els cent anys del naixement i a qui dediquem aquesta publicació, que en l'edició de fa quaranta anys, en els seus comentaris per a centrar el problema, deia «Però crec que la voluntat de posar algun remei en la nostra manera de tractar el que ens queda del món que heretàrem ha de contenir, per a ésser efectiva, elements que van més enllà dels purament científics. Esperem que el lector els sabrà posar.»

Abans d'acabar voldríem donar les merescudes gràcies a la ICHN, per la seva col·laboració; a la Fundació Carulla i a l'Editorial Barcino, per donar-nos l'autorització per a publicar en obert les dues edicions anteriors i pel compromís d'ajudar-nos en la divulgació de l'obra; a tots els col·laboradors; a Josep Germain, diligent secretari d'aquesta empresa, i al personal de l'IEC (Secretaria Científica, Servei de Recursos Digitals i Servei de Documentació i Arxiu), que ens ha ajudat a portar a terme aquest projecte.

Els tres coordinadors esperem que aquesta nova edició, en format web, de *Natura, ús o abús? (2018-2019)*, que us presentem aquí i en la qual continuem treballant, compleixi amb els objectius que ens vam marcar a l'inici del projecte, com així ho van fer les obres antecessores, i que la seva lectura ajudi la societat a veure la natura com una peça cabdal de la vida i a gestionar-la, per tant, adequadament i sense vacil·lacions.

Ramon Folch, Josep Peñuelas i David Serrat
Barcelona, Nadal 2019